

Initiativärende. Kritik mot Förvaltningsrätten i Uppsala för handläggningen i samband med expedieringen av ett beslut i ett mål om omedelbart omhändertagande enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall

Beslutet i korthet: En domstol beslutade att en person som var intagen för vård på ett s.k. LVM-hem omedelbart skulle frigges. Domstolen underrättade LVM-hemmet med fax kl. 17.05. På LVM-hemmet uppmärksammades emellertid faxmeddelandet först följande dag kl. 7.55. Den intagne var därför frihetsberövad 15 timmar för länge. Domstolen får kritik för att inte ha försökt att underrätta LVM-hemmet per telefon.

Initiativet

Den 30 oktober 2013 fick JO en skrivelse från Statens institutionsstyrelse, SiS, i vilken man angav bl.a. följande.

Förvaltningsrätten i Uppsala beslutade den 8 juli 2013 att upphäva ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. Förvaltningsrätten skickade kl. 17.05 samma dag ett fax med beslutet till det LVM-hem där personen vårdades. Personalen på LVM-hemmet uppmärksammade faxet från förvaltningsrätten först den 9 juli 2013 kl. 7.55. Det inträffade fick till följd att personen i fråga var frihetsberövad under 15 timmar efter det att beslutet skickades från förvaltningsrätten till LVM-hemmet. Med anledning av det inträffade har rutinerna för bevakning av inkommande fax till LVM-hemmet ändrats. Enligt SiS har förvaltningsrätten underlåtit att säkerställa att det aktuella faxet verkligen kommit LVM-hemmet till handa.

Jag beslutade med anledning av det som angavs i skrivelsen att utreda förvaltningsrättens handläggning av det berörda målet.

Utredning

Handlingar i förvaltningsrättens mål nr 3367-13 begärdes in och granskades.

Därefter remitterades ärendet till förvaltningsrätten som uppmanades att lämna upplysningar om handläggningen och expedieringen av det slutliga beslutet i målet.

Yttrandet skulle även innehålla en redogörelse för domstolens rutiner vid expediering av domar och beslut i LVM-mål.

Förvaltningsrätten (lagmannen AA) lämnade in ett yttrande, till vilket var bifogat ett yttrande från den domare som hade dömt i målet, rådmannen BB.

BB uppgav följande.

Bakgrund

Ordföranden i Socialnämnden i Sigtuna kommun beslutade den 4 juli 2013 att med stöd av 13 § LVM omedelbart omhänderta CC. Beslutet verkställdes den 4 juli och underställdes förvaltningsrättens prövning samma dag efter arbetstidens slut. Den 5 juli 2013 förordnades offentligt biträde för CC. Det offentliga biträdet och CC förelades att senast den 8 juli kl. 12 svara i målet. Det offentliga biträdet inkom den 8 juli med yttrande. Jag var jourdomare och tog i den egenskapen över ansvaret för målet den 8 juli, dvs. samma dag som beslutet att upphäva det omedelbara omhändertagandet fattades.

Handläggningen av beslutet

Den aktuella dagen hade jag en muntlig förhandling på förmiddagen. Eftersom jag var ansvarig jourdomare hade jag flera brådskande saker jag var tvungen att hantera under eftermiddagen innan jag hade möjlighet att gå igenom det nu aktuella målet. Av den anledningen upphävdes det underställda beslutet först sent på eftermiddagen. Beslutet expedierades av kansliet i enlighet med domstolens rutiner genom telefax till föreståndaren på behandlingshemmet, socialnämnden och det offentliga biträdet. Jag kontrollerade med kansliet att faxen hade gått fram.

Kommentar

Hur underrättelse ska ske när ett omedelbart omhändertagande enligt LVM upphävs är inte författningsreglerat. I Domstolsverkets kanslihandbok rekommenderas (se avsnitt 12 Expedieringstablåer) att underrättelse sker genom telefonbesked, eventuellt telefax, till föreståndaren på behandlingshemmet. I ärendet är ostridigt att underrättelse skett genom telefax, vilket alltså är i enlighet med Domstolsverkets rekommendationer.

I mål enligt LVM gäller en tidsfrist som innebär att förvaltningsrätten måste pröva det underställda beslutet inom fyra dagar (17 §). Prövningen av det omedelbara omhändertagandet i det aktuella målet gjordes på tidsfristens sista dag. Föreståndaren vid behandlingshemmet, socialnämnden och det offentliga biträdet måste således ha varit medvetna om att ett beslut från förvaltningsrätten skulle komma under dagen.

AA uppgav bl.a. följande.

Förvaltningsrättens rutiner vid expediering av domar och beslut i mål enligt LVM

Inledningsvis kan konstateras att det, till skillnad från när det gäller beslut rörande t.ex. häktade personer, saknas särskilda författningsbestämmelser för hur domar och beslut enligt LVM ska expedieras eller hur den det berör ska underrättas när tvångsvård upphör.

Förvaltningsrätten har, i avsaknad av sådan reglering, valt att följa de anvisningar som finns i Domstolsverkets kanslihandbok (...). JO har i ett tidigare beslut (dnr 3788-2003) uttalat att underrättelse bör ske på det sätt som anges i Domstolsverkets anvisningar.

I kanslihandboken anges följande. Om dom eller beslut innebär att vården genast ska upphöra sker, förutom genom den sedvanliga expedieringen, underrättelse till föreståndaren för vårdhemmet (samt i förekommande fall till verksamhetschefen för

den sjukvårdsinrättning där den omhändertagne vårdas) genom ”telefonbesked eventuellt telefax”.

När ett omedelbart omhändertagande upphör underrättas dessutom socialnämnden och det offentliga biträdet genom telefax.

I praktiken fungerar det på så vis att domstolssekreterare försöker få kontakt med föreståndaren på behandlingshemmet per telefon och när inte det går – vilket kan vara vanligt i slutet på arbetsdagen eller efter dennas slut – så används telefax. En kontroll görs alltid att domstolen fått kvitto på att telefaxet gått fram. Faxkvittot läggs sedan i akten.

När akten tas omhand för arkivering rensas faxkvittot bort. Av den anledningen borde det av dagboksbladet framgå att underrättelse skett via telefax. Av dagboksbladet i förevarande mål framgår emellertid inte detta. Vid en genomgång av rutinerna på kansliet har det visat sig att sekreterarna gör på olika sätt. Några sekreterare har för vana att dokumentera att underrättelse har skett via telefax i händelser i Vera. Andra sekreterare har enbart sparat kvittot i akten. Någon dokumentation av telefonsamtal eller försök att ringa sker normalt inte. Vi arbetar för närvarande med att se över rutinerna för kansliet. Som en del i det arbetet pågår ett arbete med att ta fram en intern kanslihandbok. Av den kanslihandboken kommer det tydligt att framgå att underrättelser via telefax och telefon alltid måste dokumenteras.

Förvaltningsrättens bedömning

Av rättssäkerhetsskäl är det givetvis viktigt att ett utskrivningsbeslut kan fattas i omedelbar anslutning till att ett omhändertagande hävs. JO har i det ovan nämnda beslutet framfört att det borde övervägas om inte handläggningen ska författningsregleras. Förvaltningsrätten delar den bedömningen. I avsaknad av en sådan reglering bör expediering kunna ske på det sätt som anges i Domstolsverkets kanslihandbok. Följsamhet till Domstolsverkets anvisningar har den fördelen att underrättelser sker på ett likartat sätt i hela landet oberoende av var vederbörande är placerad och oberoende av vilken förvaltningsdomstol som gör underrättelsen.

I Domstolsverkets anvisningar anges telefon eller i vissa fall telefax. Telefax är ett snabbt och enkelt sätt att få fram ett beslut. Kvitto erhålls också på att telefaxet har gått fram. Frågan är om det därutöver bör krävas en kontroll av att rätt mottagare också har tagit emot telefaxet, vilken JO ansett i ett tidigare fall (JO:s ämbetsberättelse 1993/94:JO 1 s. 292). Enligt förvaltningsrättens erfarenhet kan det ofta vara mycket tidskrävande och svårt att få tag på rätt person per telefon. Det händer ofta, särskilt sent på eftermiddagen och i samband med större helger med mellanliggande s.k. klämdagar, att det inte är någon som svarar på behandlingshemmet. Det kan ifrågasättas om det verkligen är rimligt att kräva att domstolen ska behöva avsätta åtskilliga timmar i syfte att per telefon försöka få tag i rätt person på behandlingshemmet, när möjlighet att använda telefax föreligger. Domstolsverkets anvisningar torde förstås mot denna bakgrund.

I förevarande fall bör även det förhållandet att det var sista dagen enligt lag för att pröva omhändertagandet beaktas. Enligt förvaltningsrättens mening bör det då kunna krävas av behandlingshemmet att föreståndaren försäkrar sig om att beslutet har fastställts, så att inte den omhändertagne förblir frihetsberövad utan grund.

Bedömning

Förvaltningsrätten beslutade den 8 juli 2013 att upphäva det omedelbara omhändertagandet av CC enligt LVM och förordnade samtidigt att beslutet skulle gälla omedelbart. Av utredningen framgår att beslutet expedierades kl. 17.05 samma dag och skickades via fax bl.a. till det LVM-hem där CC vistades. Personalen på LVM-hemmet uppmärksammade faxet först den 9 juli 2013 kl. 7.55. CC var således frihetsberövad 15 timmar för länge.

Det finns inga författningsregler om hur en domstol ska underrätta parter och andra om att ett frihetsberövande enligt LVM omedelbart ska upphöra. Förvaltningsrätten har uppgett att man expedierar domar och beslut i enlighet med Domstolsverkets anvisningar (Kanslihandbok förvaltningsdomstol, avsnitt 12 Expedieringstablåer). I dessa anvisningar rekommenderas att en dom eller ett beslut som innebär att vården genast ska upphöra expedieras genom telefonbesked, eventuellt telefax, till föreståndaren på vårdhemmet. Förvaltningsrätten har uppgett att det i praktiken fungerar så att domstolssekreteraren försöker att få kontakt med föreståndaren på behandlingshemmet per telefon, och när inte det går används fax.

Jag har inga invändningar mot att förvaltningsrätten expedierade beslutet om att upphäva tvångsvården av CC via fax till LVM-hemmet. Som JO tidigare har uttalat när det är fråga om att avsluta ett administrativt frihetsberövande kan domstolen emellertid inte generellt nöja sig med en underrättelse per fax eller e-post. Domstolen måste vidta åtgärder för att förvissa sig om att underrättelsen verkligen har nått fram, och det görs lämpligen genom en telefonkontakt (se JO:s beslut den 21 december 2010, dnr 2102-2009).

Förvaltningsrätten expedierade sitt beslut efter normal kontorstid. Det borde därför ha framstått som särskilt angeläget för förvaltningsrätten att förvissa sig om att underrättelsen hade nått LVM-hemmet. Enligt vad som har framkommit gjorde förvaltningsrätten emellertid inga försök att kontakta LVM-hemmet per telefon. Jag är kritisk till förvaltningsrättens underlåtenhet i det avseendet.

Mitt beslut berör Domstolsverkets expedieringsanvisningar. Ett exemplar av beslutet ska därför skickas till Domstolsverket.

Ärendet avslutas.